

НАУКА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА І ПРОБЛЕМА ЇЇ МІЖДИСЦИПЛІНАРНИХ ЗВ'ЯЗКІВ

М.І. Панов

*доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України,
завідувач кафедри кримінального права №2
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

Г.М. Анісімов

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права №2
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

Постановка проблеми. Наука кримінального права як система знань у вигляді ідей, поглядів, концепцій, теорій, вчень щодо кримінального закону, кримінальної відповідальності, злочину і покарання знаходить своє логіко-лінгвістичне і юридичне закріплення у її понятійному апараті: системі категорій, понять, термінів і юридичних визначень. Ці елементи обумовлені як предметом даної науки, так і значним масивом знань інших наук, що впливають на зміст науки, кримінальне право і законодавство. Відносини координації і субординації міждисциплінарних зв'язків науки кримінального права, процеси диференціації і інтеграції знань в означеній сфері на рівні категорій, понять та юридичної термінології, межі впливу знань інших наук на зміст науки кримінального права не отримали на сьогодні належного теоретичного дослідження і тому є вельми актуальними, мають значне теоретичне, а також практичне значення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження міждисциплінарних зв'язків науки кримінального права з іншими галузями знань, торкалися лише мимохідь при розгляді інших питань у окремих навчальних посібниках та підручниках з кримінального права. Основні підходи до дослідження вказаної проблеми започатковуються і пропонуються в даній статті.

Метою статті є дослідження особливостей міждисциплінарних зв'язків науки кримінального права як системного об'єкта, визначення її місця в системі юридичних та інших наук, з'ясування впливу останніх на зміст науки кримінального права і законодавства.

Основні результати дослідження. 1. *Наука кримінального права* становить собою систему знань (інформації) у вигляді ідей, поглядів, концепцій,

теорій, вчень про злочин і покарання, кримінальний закон і кримінальну відповідальність, кримінально-правові норми (як первинні і основоположні елементи галузі права), юридичні конструкції та інститути, їх соціальну обумовленість і ефективність, принципи, закономірності і тенденції розвитку кримінального права, а також теоретичне осмислення практики законотворчої і правозастосовної діяльності у сфері кримінального права. Як самостійна і відносно відокремлена галузь знань наука кримінального права має властивий їй *понятійний апарат* – достатньо досконалу і розвинену систему категорій та понять (як наукових абстракцій), їх визначень (дефініцій) і відповідну їм систему термінів, які в більшості своїй знаходять відображення і нормативне закріплення у змісті кримінально-правових норм. Понятійний апарат даної галузі права (чи його окремі компоненти), як результат пізнавальної діяльності (у тому числі кримінально-правових наукових досліджень), виступає також як *елемент структури діючого кримінального права* (*de lege lata*) та забезпечує виконання останнім його основних функцій: охоронної, регулятивної, превентивної, виховної та ін. Одночасно він виконує функції наукового *логіко-юридичного інструментарію наукових досліджень, засобу пізнання кримінального права*, й забезпечує здійснення пізнавальної, евристичної, прогностичної та інших функцій даної науки. Причому вся система знань науки кримінального права, незалежно від форм їх зовнішнього прояву і особливостей закріплення логіко-лінгвістичними засобами, як і у кожній науці, обумовлені об'єктом науки, детерміновані ним і залежні від нього.

2. *Об'єкт науки кримінального права* має досить складний характер. До його змісту входять: *по-перше*, невизначена множинність об'єктивно існуючих явищ реальної дійсності у вигляді конкретних актів суспільно небезпечної поведінки (вчинків) людей як деяка сукупність суспільно-небезпечних діянь певного виду (типу), *по-друге*, система (упорядкована сукупність) кримінально-правових норм, юридичних конструкцій та інститутів, що становлять зміст кримінального права як галузі права і встановлені державою у Кримінальному кодексі України (далі – КК), та визначають ці діяння в якості злочинів і передбачають за їх вчинення відповідні покарання чи інші заходи кримінально-правового характеру. Як видно, цей об'єкт має *бінарну (подвійну, двоїсту) структуру*, елементи якої знаходяться в органічній єдності. *Перший елемент* цієї структури відноситься до сфери *суцього (існуючого)* – до сфери фактів соціальної дійсності (актів реальної суспільно-небезпечної поведінки – конкретних вчинків людей, у формі суспільно небезпечних діянь), *другий* – до сфери *належного (повинного – у кримінальному праві в формі нормативно визначених заборон того, – чого не повинно бути)*, що знаходить відображення і закріплення у нормах кримінального права. За своїми суттю і змістом вони є заборонювальними нормами, – оскільки забороняють вказані негативні (суспільно небезпечні) – активні чи пасивні вчинки людей, визнаючи їх злочинними і тому встановлюють за їх скоєння кримінальну відповідальність, – державний примус у вигляді покарання чи інші заходи кримінально-правового характеру. Ці норми адресовані невизначеному колу осіб і спрямовані на утримування їх від вчинення таких діянь, орієнтуючи при цьому на позитивні суспільно-

корисні форми поведінки. Отже вказаний об'єкт у його узагальненому ідеалізованому вигляді виступає визначальним елементом (об'єктивною детермінантою) всієї сукупності знань науки кримінального права. Він активно впливає на сутність і зміст його ідей, поглядів, концепцій, теорій і понятійного апарату науки в цілому, уособлює її як самостійну галузь знань (наукову, дисциплінарну), забезпечує її дисциплінарну і логіко-юридичну організацію, як специфічної логіко-лінгвістичної форми закріплення (формалізації) цих знань, визначає відповідні якості і риси їй притаманні, якими вона відрізняється від інших (диференціація) наук.

3. *Проте є очевидним і той факт*, що наука кримінального права (в тому числі на рівні галузі права, а також і на рівні галузі законодавства) широко залучає (так би мовити запозичує) й активно використовує для вирішення власних завдань і здійснення своїх основних і суттєвих функцій великий масив знань, що відносяться до сфери інших наук (інтеграційні зв'язки наук). До них належить перш за все філософія, соціологія, психологія, медицина (судова медицина), психіатрія (судова психіатрія), екологія, інші природознавчі, технічні, а також суспільно-гуманітарні науки. Особливе місце тут займають юридичні науки: філософія і теорія держави та права, соціологія права як загальнотеоретичні наукові дисципліни, а також галузеві науки: конституційне, міжнародне, адміністративне, цивільне, господарське, екологічне право та ін. Заслугують бути спеціально відзначеними науки, що утворюють відносно-відокремлений кримінально-правовий блок (цикл) наук: кримінальне право, кримінальний процес, кримінологія, кримінально-виконавче право, криміналістика та ін., які об'єднані загальним (єдиним) для них об'єктом дослідження, що має складну структуру і становить собою систему: «злочинність» – «кримінально-правова боротьба із злочинністю». Отже відзначені інтеграційні зв'язки науки кримінального права з іншими галузевими науками вказують на те що дана наука охоплює широке коло знань, які належать як до сфери кримінального права так і до інших наукових дисциплін.

Як видно, наука кримінального права як об'єкт наукового дослідження, становить собою досить складне явище й уособлює у собі вельми великий і широкий обсяг знань (інформації), що визначається, крім безпосередньо кримінальним правом, також іншими науковими дисциплінами. При дослідженні подібних складних об'єктів, з урахуванням їх інтеграційних зв'язків, використовуються різні методи пізнання: діалектичний, соціологічний, формально-логічний, порівняльний, історично-правовий та ін., і застосовуються, при цьому, різні пізнавальні засоби і процедури. Але домінуючим тут (як і в усіх інших подібних випадках) є метод системного аналізу (системний підхід) [3, с. 5-12, 44-50]. Системний підхід у таких дослідженнях не є відокремленими від інших методів наукового пізнання, і не тільки не суперечить їм, а навпаки, використовуючи їх, одночасно розвиває і доповнює ці методи [3, с. 95-101].

4. *Системний підхід* визнається в філософії у якості загальнонаукового методу пізнання складних об'єктів як системи чи елементів системи. Він становить собою світоглядну позицію, що включає в себе як системний метод, так і аналіз системного об'єкту як цілісного явища [10, с. 23-57, 204-231], що пізна-

ється. Даний підхід надає можливість з'ясувати *внутрішню структуру об'єкта (системи)* встановити його елементи, а головне – внутрішні інтегративні відношення і зв'язки між елементами системи та їх вплив одне на одне. Інтегративний характер цих відносин забезпечує внутрішню і зовнішню цілісність об'єкта як системного утворення, надає йому якості одиничного і цілісного об'єкта [2, с. 21-34]. В той же час елементи системного об'єкта, знаходячись у взаємодії, активно впливають на об'єкт (як систему), а останній, в свою чергу, впливає на свої компоненти (підсистеми) підкоряючи і перетворюючи їх у відповідності до своєї сутті і природи [4, с. 3-18].

Крім того, системний підхід орієнтує на виявлення інтегративних зв'язків даного складного об'єкту (системи) з іншими подібними об'єктами, встановлення особливостей і специфічного характеру їх відношення і взаємодії. Всі ці відносини і зв'язки системних об'єктів, з точки зору вказаного підходу, найбільш загальним чином можуть бути поділені на внутрішні і зовнішні [6, с. 157-162]. Таким чином, системний підхід передбачає необхідність виявлення, по-перше, *внутрішніх системних відносин і зв'язків*, які визначають структурований об'єкт як цілісне явище (у нашому випадку – зміст кримінального права: його частин, Загальної і Особливої, інститутів, норм, юридичних конструкцій та ін., що і визначають у своїй єдності науку кримінального права як цілісний системний об'єкт). По-друге, даний підхід пов'язаний з необхідністю встановлення *зовнішніх відносин і зв'язків*, що відображають процеси інтеграції і диференціації, що мають місце в сфері відносин науки кримінального права й інших галузей науки, а також свідчать про їх специфічну взаємодію, в тому числі їх вплив на зміст і структуру досліджуваної науки.

5. *Аналіз останньої групи системних відносин* має особливе значення, оскільки надає можливість знайти відповідь на головне питання – в чому сутність і зміст міждисциплінарних відносин і зв'язків науки кримінального права і які межі використання цією наукою знань інших наукових дисциплін. Зовнішні відносини і зв'язки науки кримінального права з іншими галузями знань, особливо у випадках, коли вона залучає і використовує знання інших наук, можуть бути різними і поділятися на *відносини координації* (узгодженості, логічної несуперечливості), на кшталт «відносно самостійного» направлення [7, с. 147-148], і *відносини субординації* (жорсткої упорядкованості та співпідпорядкування одного явища [об'єкта, елемента] іншому). Однак такий підхід, хоча і свідчить про різні відносини за характером впливу однієї з наук на іншу, сам по собі ще не дає можливості вирішення питання щодо меж допустимого і можливого використання наукою кримінального права знань інших наук. У зв'язку з цим, вважаємо за доцільне, розглянути дані відносини між вказаними науками з урахуванням також окремих *показників-рівнів*, відносно яких складаються ці відносини. Умовно їх назвемо: 1) *теоретичний рівень* (рівень ідей, поглядів, теорій, вчень, концепцій та ін.); 2) *категоріально-понятійний рівень*; 3) *термінологічний рівень*.

У своїй більшості відносини і взаємозв'язки між наукою кримінального права, суспільно-гуманітарними, природознавчими технічними науками складаються і існують як *відносини координації*. Це прослідковується як на теоре-

тичному рівні (наука кримінального права у низці випадків виходить при необхідності вирішення своїх теоретичних проблем з основних положень вчень, ідей, теорій, концепцій інших наук), так і на категоріально-понятійному (дана наука «включає» в зміст свого категоріально-понятійного апарату категорії і поняття інших наук, «асимілює» їх, підпорядковує собі для вирішення своїх власних завдань), а також на термінологічному рівні – наука кримінального права «включає» терміни інших галузей знань в свій термінологічний арсенал у тому самому значенні і сенсі, що надаються їм у відповідних науках. У всіх цих випадках наука кримінального права використовує, асимілює знання (інформацію) інших наук в інтерпретації цих наук, що знаходить відображення у змісті наукового «арсеналу» кримінального права. Тут мають місце інтегративні зв'язки науки кримінального з іншими галузями знань, – як відносини координації, що у наукових працях з філософії отримали назву «асимілюючих» зв'язків [7, с. 149].

Але, при цьому, слід мати на увазі, що деякі з вказаних наук: філософські науки, психологія, психіатрія та ін. інколи можуть виконувати відносно науки кримінального права «методологічну функцію» при розробці проблем, що знаходяться на «стиках» цих наук і є суміжними для них. В подібних випадках кримінально-правова наука базує свої дослідження на результатах, отриманих суміжними науками, використовує їх категоріально-понятійний апарат і відповідну термінологію. У даних випадках відносини між науками можна охарактеризувати не тільки як відносини «координації», але й «субординації», коли вказані науки впливають в певній мірі на зміст кримінального права. Однак тут не може бути «механічного» перенесення теорій і вчень, а також категорій, понять і термінології інших наук в кримінальне право як абсолютних, в їх «первинному» вигляді і у трактуваннях, які надають їм відповідні науки. Вони мають бути узгоджені із основними і принциповими положеннями теорії кримінального права і повинні враховувати, що в структуру об'єкта науки кримінального права входять явища, що відносяться не тільки до сфери «сущого», але й до сфери «належного». Отже наука кримінального права як самостійна галузь знань, виходячи із особливостей свого об'єкта, може розробляти власні теорії кримінального права, що не завжди співпадають в повному обсязі і за змістом із теоріями філософії, наприклад, теорії причинного зв'язку, особливо при бездіяльності, а також психології, при розробці категорій «суб'єктивна сторона», «вина», «мотив», «мета злочину», особливо «злочинна недбалість», коли, на думку фахівців-психологів, відсутнє психічне ставлення особи до суспільно-небезпечних наслідків, що настають від вчиненої дії чи бездіяльності. Таким чином, при відношеннях «субординації» вплив інших наук на зміст науки кримінального права має корегуватися з урахуванням змісту теорії науки кримінального права і специфіки її об'єкта.

6. *Особливий характер мають відносини науки кримінального права з юридичними науками.* Ці науки багато в чому формалізовані, мають досить досконалий і розвинений категоріально-понятійний апарат і систему термінології. Більшість із категорій і понять закріплених в законах та підзаконних нормативно-правових актах мають відносно стабільний характер, діють дов-

гостроково і офіційно, і тому, отримали в теорії права назву *«легальних категорій і понять»*. У той же час, значна кількість категорій понять і термінів, що розробляється юридичною наукою, виступають у якості її предмета, а також засобів пізнання і, в результаті, отримали назву *«доктринальні категорії та поняття»*.

Серед юридичних наук, що мають певні особливості у сфері відносин із наукою кримінального права, слід визнати філософію, соціологію та теорію держави та права як загальнонаукові теоретичні юридичні дисципліни. Вони розробляють теорії, концепції, вчення, категорії, поняття (що є доктринальними), а також юридичну термінологію як «теоретичні підвалини» й інструментальні засоби якими керуються і оперують всі юридичні науки у своїх дослідженнях, в тому числі і кримінальне право. Так категорії «правопорушення», «склад правопорушення», «юридична відповідальність», «правові відносини» та ін. є базовими, в тому числі й для кримінального права. Виходячи з цього, відповідні категорії і поняття кримінального права, що базуються на загально-теоретичних категоріях і поняттях, знаходяться з останніми у відносинах *субординації* і не можуть в цілому їм суперечити. Порушення цих відносин, безумовно, буде свідчити і про негативні відхилення у науковому дослідженні, і навіть вести до помилкових результатів.

Суттєві особливості мають відношення і зв'язки, що існують між науками конституційного та міжнародного права і наукою кримінального права. Ці особливості обумовлені специфікою співвідношення конституційного («становим хребтом усієї системи права» [11, с. 63]) і міжнародного права як галузей права, що становлять собою нормативно-правову основу («ядро») вказаних наук, з кримінальним правом. Фундаментальним і відправним в цьому відношенні є положення ч.2 ст.8 Конституції України в якій встановлено: «Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції і повинні їй відповідати». Стаття 9 Конституції України наголошує: «Чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України». Ці конституційні положення закріплені також і в ч.1 ст.3 КК, згідно якої, Кримінальний кодекс України ґрунтується на Конституції України та загальноновизнаних принципах і нормах міжнародного права. Отже із викладеного випливає, що між вказаними науками в цілому існують не тільки відносини координації але й субординації, причому, в цих субординаційних відносинах положення наук Конституційного права та Міжнародного права багато в чому є домінуючими (з точки зору їх юридичної сили і системних зв'язків), і тому визначають сутність і зміст тих чи інших положень науки кримінального права.

Найбільш широкий обсяг відносин науки кримінального права складається з науками, до змісту яких входять норми так званих регулятивних галузей права: цивільного, господарського, банківського, екологічного, земельного, трудового права та ін., а також, в окремих випадках, і норми деяких охоронних галузей, наприклад, адміністративного права. Ці відносини характеризуються як відносини координації, суть яких полягає у наступному: по-перше, визна-

ння нормами кримінального права певного суспільно небезпечного діяння злочинним означає що це діяння в той же час не може визнаватися регулятивними нормами правомірним. По-друге, визнання нормами регулятивних галузей певних діянь правомірними, виключає можливість їх визнання злочинними у кримінальному праві. Ця взаємна залежність між галузями права вимагає їх постійної координації, узгодженості, подолання протиріч одне одному.

Вказані відносини координації, що складаються між галузями правових наук, одночасно забезпечують їх як диференціацію, так і інтеграцію. *Диференціація* знаходить вираз у тому що, теорії, вчення, ідеї, концепції, система категорій понять та термінологія, обумовлені предметом кожної із наук надають можливість відрізнити дану науку від інших і ідентифікувати її як самостійну галузь знань. Навпаки, *інтеграційні* процеси проявляються, по-перше в тому, що наука кримінального права залучає до свого змісту знання інших юридичних наукових дисциплін. Найбільш чітко це проявляється у тому, що дана наука включає до системи своїх знань теоретичні положення інших наук, або ж легальні категорії, поняття чи юридичні терміни цих наук. Кримінальне право, так би мовити «асимілює» ці знання, «поглинає» їх, при цьому, надає їм інтерпретацію з урахуванням їх суті і змісту, але під кутом зору власних завдань, предмета і методу кримінально-правового регулювання. По-друге, інтеграція вказаних наук найбільш повно проявляється у широкому використанні кримінальним правом в бланкетних диспозиціях своїх норм (їх більшість за діючим КК), норм (чи їх окремих елементів: категорій, понять, термінів) що належать до змісту інших регулятивних, а в деяких випадках і охоронних (наприклад, адміністративного) галузей права. Ці норми включаються до змісту норм кримінального права як обов'язкові їх елементи і разом з ними виконують функцію кримінально-правового регулювання. Їх симбіоз утворює «комплексні» норми, що відносяться до класу «логічних» норм [1, с. 42-45], оскільки окремі їх елементи та ознаки закріплюються в декількох статтях кількох нормативно-правових актів. Норми (чи їх елементи) регулятивних галузей права у даному випадку включається до змісту кримінально-правових норм як допоміжні, виконують при цьому субсидіарну і конкретизуючу функції, і надають закону про кримінальну відповідальність належну лаконічність, гнучкість і динамізм [9, с. 47-55].

7. *Нарешті розглянемо міждисциплінарні зв'язки* науки кримінального права в системі наук кримінального циклу. Можна стверджувати, що у відносинах між цими науками прослідковуються як процеси диференціації, так і інтеграції, а відносини між ними носять характер як координації, так і субординації. Диференціація вказаних наук проводиться як за особливостями їх об'єкту, так і з урахуванням специфіки понятійних апаратів цих наук, що притаманні кожній із них і зумовлені відповідним об'єктом. Дане питання достатньо досліджено і тому, у цьому випадку, не дискутується і не потребує додаткових аргументів. Наука кримінального права є самостійною і відносно відокремленою галуззю знань і становить собою самостійну наукову дисципліну. Інтеграційні зв'язки розглядуваного блоку наук мають більш складний характер і полягають перш за все в тому, що вони, як зазначалося, досліджують

загальний і одиничний для них складний об'єкт – «злочинність – проблеми кримінально-правової боротьби із злочинністю», акцентуючи увагу на тих чи інших його сторонах (аспектах). Але найбільш повне і чітке відбиття інтеграційні процеси знаходять в тому, що всі ці наукові дисципліни користуються науковими розробками, що стосуються злочину, покарання, інш., і становлять предмет науки кримінального права. Більш того, всі вони оперують одними і тими ж категоріями, поняттями і відповідною їм юридичною термінологією: такими, наприклад, як «злочин», «склад злочину», «вина», «мотив», «мета злочину покарання», конкретними складами злочинів «крадіжка», «розбій», «згвалтування», ін. Причому, всі ці науки використовують вказані поняття у якості логіко-юридичного інструментаря для вирішення завдань, що стоять перед кожною із наук і включають їх у свій категоріально-понятійний апарат. Таким чином ці категорії і поняття набувають статус «міждисциплінарних» («міжгалузевих»).

Однак межі вивчення вказаних понять і категорій та встановлення значення отриманих здобутків кожної із цих наук для інших галузей знань зовсім на однакове. Пояснюються це різним співвідношенням цих наук, одні із яких є фундаментальними, що відповідають на питання – «що пізнається?», інші прикладними, й відповідають на питання – «для чого пізнається?». Відомо, що серед наук кримінального циклу, кримінальне право є «фундаментальною». Отже розробка і трактування кримінальним правом «міждисциплінарних» категорій і понять є науковою і нормативно-правою основою для інших наук цього блоку, що мають користуватися ними як наявними і даними. Безумовно тут мають місце відносини «субординації», згідно яких прикладні науки при розробці вказаних категорій і понять повинні виходити із основних і суттєвих положень науки кримінального права. Викладене зовсім не виключає розробку міждисциплінарних проблем, у тому числі категорій і понять, прикладними науками з урахуванням особливостей їх об'єкта і завдань кожної із наук. Але основні і суттєві ознаки категорій і понять міждисциплінарного порядку у цих науках повинні бути похідними від основних і суттєвих ознак, які розробляються і формулюються наукою кримінального права [8, с. 57-60].

З іншого боку – наука і законодавство кримінального права доволі часто застосовують в нормах Особливої частини поняття і відповідні їм терміни, що розробляються кримінальним процесом («арешт», «привод», «вирок», «потерпілий», «свідок» та ін.), теоретичні положення кримінології, поняття криміналістики («вогнепальна зброя», «холодна зброя») і т.п. Подібне використання наукою кримінального права понять і термінів, що відносяться до суміжних наук, не може мати довільного характеру. Вказані поняття розробляються відповідними самостійними науками, вони відображають загальні і суттєві ознаки тих чи іншими явищ (об'єктів). Отже вони асимілюються кримінальним правом, яке повинне користуватися цими поняттями та термінами виходячи із того змісту, який вкладають в них відповідні науки. Вочевидь тут складаються відносини координації за яких поняття і терміни інших суміжних наук кримінального циклу, включаються до змісту науки кримінального права з метою забезпечення повноти наукових досліджень і ефективності криміналь-

но-правового регулювання. Інше рішення протирічило би логічним засадам наукового аналізу, утруднювало би вирішення проблем міждисциплінарних зв'язків науки кримінального права.

Висновки. Багатоплановість зв'язків і відносин науки кримінального права як системного об'єкта з іншими галузями знань, його міждисциплінарні зв'язки з останніми, є підставою для подальшого дослідження кримінального права з метою усунення окремих суперечностей в його положеннях і вдосконалення кримінального законодавства з урахуванням упорядкованості й узгодженості його окремих структурних елементів і системних взаємозв'язків з іншими галузями знань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Алексеев С.С.* Общая теория права: В 2-х т.: Т.2. – М., 1982. – 359 с.
2. *Афанасьев В.И.* Системность и общество. – М.: Политиздат, 1980. – 368 с.
3. *Блауберг И.В., Юдин Э.Г.* Становление и сущность системного подхода. М.: Наука, 1973., – 270 с.
4. *Керимов Д.А.* Методология права (предмет, функции, проблемы философии права). – М.: «Аванта +», – 2001. – 560 с.
5. *Кудрявцев В.Н.* Общая теория квалификации преступлений / Кудрявцев В.Н. – М.: Юрид. лит., 1972. – 352 с.
6. *Кузнецова Н.Ф.* Преступление, состав преступления, диспозиция уголовно-правовой нормы // Весник МГУ. – 1967. – № 54 – (Серия «Право»).
7. *Новинский И.И.* Понятие связи в марксистской философии, – М.: Госиздат «Высшая школа». 1961. – 200 с.
8. *Панов Н.И.* Понятийные аппараты наук криминального цикла: соотношение и взаимосвязь//Государство и право. – 2001, № 5. – С. 57-60.
9. *Панов М.І., Квасневська Н.Д.* Кваліфікація злочинів при бланкетній диспозиції закону про кримінальну відповідальність // Право України. – 2010. – № 10. – С. 47-55.
10. *Пикуров Н.И.* Место уголовного права в системе российского права; – Энциклопедия уголовного права: Т.1. Понятие уголовного права: – СПб.: Изд-во проф. Малинина, 2005. – 698 с.
11. *Садовский В.Н.* Основания общей теории систем. – М.: Наука, – 1974, – 280 с.
12. *Тихий В.П.* Кримінальне право України і конституційне право України // Вісник Конституційного Суду України. – 2005. – № 2 – С. 63-72.
13. *Уемов А.И.* Системный подход и общая теория систем. – М.: Изд-во «Мысль». – 1978. – 272 с.
14. *Филимонов В.Д.* Норма уголовного права. – СПб.: Изд-во Р. Ареланова «Юридический центр Пресс», 2004. - 281 с.
15. *Юдин Э.Г.* Системный подход и принципы деятельности. – М.: Наука, – 1978. – 391 с.

Панов М.І., Анісімов Г.М. Наука кримінального права і проблема її міждисциплінарних зв'язків

У статті з метою забезпечення повноти наукових досліджень і ефективності кримінально-правового регулювання досліджується багатоплановість зв'язків і від-

носин науки кримінального права України як системного об'єкта з іншими галузями знань, її міждисциплінарні зв'язки з іншими галузями права як системними об'єктами.

Ключові слова: наука кримінального права; об'єкт науки кримінального права; міждисциплінарні зв'язки; системні відносини і зв'язки кримінального права; системний підхід; диференціація, інтеграція знань; відносини координації і субординації у міждисциплінарних наукових зв'язках.

Панов Н.И., Анисимов Г.Н. Наука уголовного права и проблема ее междисциплинарных связей

В статье с целью обеспечения полноты научных исследований и эффективности уголовно-правового регулирования исследуется многоплановость связей и отношений науки уголовного права Украины как системного объекта с другими отраслями знаний, ее междисциплинарные связи с другими отраслями права как системными объектами.

Ключевые слова: наука уголовного права; объект науки уголовного права; междисциплинарные связи; системные отношения и связи уголовного права; системный подход; дифференциация, интеграция знаний; отношения координации и субординации в междисциплинарных научных связях.

Panov M.I., Anisimov G.M. Science of criminal law and the problem of its interdisciplinary connections

In order to ensure the completeness and effectiveness of research of legal regulation in the article explores the diversity of connections and relationships of Criminal Law Science of Ukraine as a system object with other branches of knowledge, its interdisciplinary connections with other branches of law as system objects.

Keywords: science of criminal law; object science of criminal law; interdisciplinary communication; systemic relations and connections of criminal law; systematic approach; differentiation, integration of knowledge; relations of coordination and subordination in interdisciplinary scientific relations.

Стаття надійшла до редакції 03.12.2014.